

СЕКЦІЯ 4

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРЦИСІСНИХ ОСІБ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF NARCISSUS PERSONS: GENDER ASPECT

У статті розглянуто проблему дослідження психологічних особливостей нарцисичних осіб і проведено порівняльний аналіз його прояву в представників юнацького та середнього віку. Наведено стислий аналіз визначення поняття нарцисизму в психологічній науці, сучасних поглядів і напрямів його вивчення. Визначено, що нарцисизм – це властивість характеру, яка полягає в надмірній самозакоханості й завищеній самооцінці. Нарцисична особистість характеризується переконанням у власній унікальності, особливому становищі, переваги над іншими людьми. Емпірично встановлено значимі додатні та від'ємні взаємозв'язки на 1% і 5% між показниками нарцисизму та широким спектром рис особистості. Проведено порівняльний аналіз спектру рис, що притаманні особам із високим рівнем нарцисизму юнацького та середнього віку. Установлено, що особи юнацького віку демонструють тенденцію до зниження самооцінки, нестабільність емоційних переживань, схильність до переживання тривоги, зарозумілості, сварливості, егоцентричності, імпульсивності, примхливості, у стосунках схильні до ідеалізації гармонії в міжособистісній взаємодії, виражену емоційну залученість, мають розчарування в міжособистісних стосунках, бажання обмежити коло спілкування як підсвідому мету захиститися від нарцисичної травматизації. Для представників середнього віку притаманна афективна стабільність, витримка, здатність аналізувати та оцінювати, швидкість реакцій, висока активність, виражена мотивація досягнення, підвищений рівень домагань, самодостатність, упевненість, емоційна зрілість, у стосунках спрямовані на домінування та демонстрацію влади, мають високу потребу в отриманні визнання оточуючих, схильні підкреслювати свою перевагу, високо оцінюючи власні інтелектуальні здібності, зовнішню привабливість, власні досягнення, схильні до маніпуляцій,

орієнтацію на власну думку, швидкість у прийнятті рішень.

Ключові слова: особистість, нарцисизм, нарцисична особистість, нарцисичні тенденції, юнацький вік, середній вік, психологічні властивості нарцисів.

The article deals with the problem of the study of psychological features of narcissistic persons and provides a comparative analysis of its manifestation in the representatives of adolescence and middle age. A brief analysis of the definition of narcissism in psychological science of modern views and directions of its study is given. It was defined that narcissism is a characteristic of the character, which consists in excessive narcissism and exaggerated self-esteem. Narcissistic personality is characterized by the belief in its own uniqueness, a special position, superiority over other people. Significant positive and negative correlations of 1% and 5% were empirically established between narcissism indicators and a wide range of personality traits. A comparative analysis of the spectrum of traits inherent in individuals with high levels of narcissism representatives of adolescence and middle age was conducted. It was discovered that adolescents demonstrate a tendency to lower self-esteem, instability of emotional experiences, a tendency to experience anxiety, arrogance, grumpiness, self-centeredness, impulsiveness, capriciousness, in relationships tend to idealize harmony in interpersonal interaction, expressed in the interpersonal interaction. The representatives of the middle age are characterized by affective stability, endurance, the ability to analyze and evaluate, reaction rate, high activity, expressed achievement motivation, an increased level of pretensions, self-sufficiency, confidence, emotional maturity, in relationships aimed at dominance and demonstration of power, having a high need to gain recognition of others, tend to emphasize their superiority.

Key words: narcissism, narcissistic personality, narcissistic tendencies, adolescence, middle age, psychological properties of narcissists.

УДК 159.9.075

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.32.5>

Бедан В.Б.

к.психол.н.

старший викладач кафедри психології
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Квітко О.О.

магістрант 2-го курсу факультету
психології, політології, соціології
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Постановка проблеми. Інтерес до проблеми нарцисизму зумовлений усе більш широким поширенням означеного феномена. Стрімкість соціально-економічних змін і наростання індивідуалістичних тенденцій у суспільстві, руйнування почуття спільності, невизначеність соціальних очікувань, що висуваються до людини, підсилюють нарцисичні тенденції сучасного суспільства, що спрямовує особистість на досягнення власного благополуччя. Одночасно відбувається нівелювання, дискредитація багатьох моральних орієнтирів,

що зумовлює байдужість людей до зовнішніх подій і концентрацію уваги виключно на собі.

Протягом усієї історії людства концепція надмірного самолюбівання – нарцисизму – досліджувалася філософами, мислителями, психологами. У повсякденній мові поняття «нарцисизм» уживається зазвичай для позначення таких негативних якостей, як егоцентризм, пихатість, стан надзвичайної гордовитості й зарозумілості, відчуття грандіозності й усемогутності, прагнення використовувати інших людей для заповнення емоційного

вакууму, що утворився внаслідок відсутності емпатії. З позиції філософської моралі нарцисизм виявляється болючою самозакоханістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дотепер нарцисизм як поняття не має загально-визнаного визначення в сучасній психології, що свідчить не тільки про інтерес різних наук до цього явища, про різноманітність підходів до його вивчення, а й про складність і неоднозначність самого питання. Так, З. Фрейд розглядав нарцисизм як специфічний стан, і як особистий, і як клінічний феномен [7]. Пізніше його уточнювали й визначали як певний стійкий довготривалий стан, що виник на основі спотворення способів регуляції самоуявлення особистості, як особистісну рису, що характеризується передусім демонстративною грандіозністю [3; 4; 8 тощо], як концентрацію людського інтересу виключно на собі [1], неусвідомлену частину уявлення особистості про себе [8]. У сучасній зарубіжній психології нарцисизм описується в термінах нарцисичних станів темної тріади [5; 6], коли різною мірою самооставлення, самооцінка, самоповага різко змінюються залежно від того, наскільки задовільні взаємодія людини з іншими людьми, особливо в тих випадках, якщо ці люди їх розчаровують, а також від суб'єктивної оцінки актуального втілення її цілей і прагнень у життя [8].

Останнім часом інтерес до проблеми нарцисизму зумовлений усе більшим поширенням означеного феномена, що привертає все більше уваги соціальних, особистісних і клінічних психологів. Крім того, клінічні та соціально-особистісні концептуалізації нарцисизму часто відрізняються, хоча обидва підходи підкреслюють акцент на міжособистісному антагонізмі. Тим не менше існує розумний консенсус щодо основних ознак нарцисичної особистості. Нарциси зазвичай мають завищену самооцінку, самозаглибленість, самозакоханість, грандіозність, ворожість, самовдосконалення, неадекватну емоційну регуляцію, імпульсивність, нереалістичне відчуття влади, маніпулятивність.

Сучасні теоретики нарцисизму Х. Когут, К.К. Родевальд, Р. Морф, Ф.В. Денеке й інші схильні розглядати це явище «виключно як мотиваційний конструкт, у якому «Я» знаходить власну унікальність – це є результат взаємодії внутрішніх когнітивно-афективних процесів і зовнішніх інтерперсональних саморегулюючих стратегій, що вступають у дію на соціокультурній сцені із самого народження людини» [9, с. 308]. Оптимальний нарцисизм служить основою для розвитку позитивного уявлення особистості про себе й регуляції адекватної самооцінки, задає вектор морально здорової особистості, спрямованої на усвідомлення і внутрішнє прийняття цінності й цілісності свого «Я» [3].

Концептуальні моделі визначення нарцисизму з позиції К.К. Морфа, Ф. Родевальта

орієнтовані на широкий контекст соціальних відносин. У їх основі лежить уявлення про особистість, яка демонструє імідж грандіозності, під яким глибоко заховане почуття слабкості та вразливості уявлення про себе. Прихильники цієї концепції наводять результати досліджень, у яких аналізують співвідношення грандіозності й уразливості в уявленні про себе у випробовуваних із різною виразністю нарцисизму. Сучасний погляд на міжособистісну теорію особистості забезпечує ідеальну основу для вивчення дезадаптивних соціальних процесів, пов'язаних із нарцисизмом. Зокрема, міжособистісна теорія стверджує, що особистість індивіда відображається в послідовних динамічних моделях перцептивних, поведінкових та афективних процесів, які виникають у міжособистісних ситуаціях.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення відмінності психологічних особливостей нарцисизму та його впливу на поведінкові й афективні процеси в представників юнацького та середнього віку.

Для досягнення мети визначено завдання дослідження, які полягали в дослідженні характеру взаємозв'язків між показниками нарцисизму та широким спектром рис особистості, що характеризують та аранжують його прояв; визначенні індивідуально-психологічних особливостей нарцисизму осіб юнацького та середнього віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для діагностики нарцисизму застосовано «Тест оцінки нарцисизму» (F.-W. Deneke й В. Hilgenstock в адаптації В.Д. Віда, Н. Залуцької, А.Я. Вукс) [2]; для визначення властивостей особистості залучено опитувальник «Велика п'ятірка» BFI-2 (The Big Five Inventory (BFI) Oliver P. John, Christopher J. Soto, адаптація С. Щебетенко, О. Калугін, О. Мішкевич) [10], який дає змогу вивчити не тільки загальні риси, а й фази, з яких вони складаються. Для визначення взаємозв'язку проведено кореляційний аналіз між показниками нарцисизму та показниками властивостей особистості. У таблиці 1 надано значимі коефіцієнти кореляції між показниками нарцисизму та показниками властивостей особистості «Великої п'ятірки».

Так, показник Н1 «безсильне Self» виявив від'ємний зв'язок із показниками комунікабельність (Е1) ($p \leq 0,01$), наполегливість (Е2) ($p \leq 0,01$), енергійність (Е3) ($p \leq 0,01$), екстраверсія (Е) ($p \leq 0,01$), доброзичливість (А) ($p \leq 0,01$) і додатний зв'язок із показниками депресивність (N2) ($p \leq 0,01$), емоційна мінливість (N3) ($p \leq 0,01$). Виявлено від'ємні зв'язки між показником Н3 дереалізація, деперсоналізація з показниками комунікабельність (Е1) ($p \leq 0,05$), енергійність (Е3) ($p \leq 0,01$), екстраверсія (Е) ($p \leq 0,01$), доброзичливість (А) ($p \leq 0,05$) і додатні зв'язки з показниками

Значимі коефіцієнти кореляції між показниками нарцисизму та широким спектром властивостей особистості за BFI-2

	Показники властивостей особистості (BFI-2)												
	E1	E2	E3	A2	A3	N1	N2	N3	E	A	C	N	O
H1	-564*	-448*	-639*				641*	513*	-650*	-391			
H3	-372		-544*				386	400	-475*	-378			
H4			473**			-402	-589*	-459*	496*	387			392
H5	-340	-458*	-405				367	375	-381*		-377		
H6	-333		-569*				412	406	-520*	-389	-342		
H7	-640*	-499*	-551*		-325		451*	443*	-523*				
H9							-443*		434*				
H10				413									
H11				384									
H14		-404		-346									
H15		-397											
H16				468*									
H17					-462*								
НК						373							
ІФ		-347				379	534*	565*	-352			467*	

Примітки: 1) коми та нулі опущені; 2) позначка «*» – значущість на 1% рівні ($p \leq 0,01$), без позначки – 5% рівень значущості ($p \leq 0,05$); 3) умовні скорочення шкал нарцисизму: H1 – безсильне Self, H3 – дереалізація, деперсоналізація, H4 – базисний потенціал надії, H5 – незначне Self, H6 – негативне тілесне Self, H7 – соціальна ізоляція, H9 – грандіозне Self, H10 – прагнення до ідеального Self-об’єкта, H11 – спрага похвал і підтвердження, H14 – знецінювання об’єкта, H15 – ідеал цінностей, H16 – симбіотичний захист Self, H17 – іпохондричний захист від тривоги, НК – нарцисичний коефіцієнт, ІФ – індекс функціонування Self системи. 4) Умовні скорочення показників «Великої п’ятірки», BFI-2: E1 – комунікабельність, E2 – наполегливість, E3 – енергійність, A2 – поважність, A3 – довіра, N1 – тривога, N2 – депресивність, N3 – емоційна мінливість, E – екстраверсія, A – доброзичливість, C – добросовісність, N – негативна емоційність, O – відкритість досвіду.

депресивність (N2) ($p \leq 0,05$), емоційна мінливість (N3) ($p \leq 0,05$). Установлено від’ємні зв’язки між показником H4 базисний потенціал надії з показниками тривога (N1) ($p \leq 0,05$), депресивність (N2) ($p \leq 0,01$), емоційна мінливість (N3) ($p \leq 0,01$) і додатний зв’язок із показником енергійність (E3) ($p \leq 0,01$). Також установлено додатні зв’язки з показниками екстраверсія (E) ($p \leq 0,01$), доброзичливість (A) ($p \leq 0,05$), відкритість досвіду (O) ($p \leq 0,05$). Показник незначне Self (H5) показав від’ємні зв’язки з показниками комунікабельність (E1) ($p \leq 0,05$), наполегливість (E2) ($p \leq 0,01$), енергійність (E3) ($p \leq 0,05$), екстраверсія (E) ($p \leq 0,05$), добросовісність (C) ($p \leq 0,05$). Додатні зв’язки встановлено з показниками депресивність (N2) ($p \leq 0,05$), емоційна мінливість (N3) ($p \leq 0,05$). Показник негативне тілесне Self (H6) має від’ємний зв’язок із показниками комунікабельність (E1) ($p \leq 0,05$), енергійність (E3) ($p \leq 0,01$) та додатні зв’язки отримано з показниками депресивність (N2) ($p \leq 0,05$), емоційна мінливість (N3) ($p \leq 0,05$). Також отримано від’ємні зв’язки показника соціальна ізоляція (H7) з показниками комунікабельність (E1) ($p \leq 0,01$), наполегливість (E2) ($p \leq 0,01$), енергійність (E3) ($p \leq 0,01$), екстраверсія (E) ($p \leq 0,01$) та з показником довіра (A3) ($p \leq 0,05$). Додатний зв’язок виявлено з показниками депресивність (N2) ($p \leq 0,01$), емоційна мінливість

(N3) ($p \leq 0,01$). Виявлено від’ємний зв’язок показника грандіозне Self (H9) з показником депресивність (N2) ($p \leq 0,01$), екстраверсія (E) ($p \leq 0,01$). Показники прагнення до ідеального Self-об’єкту (H10) і спрага похвал і підтвердження (H11) додатно пов’язані з показником поважність (A2) ($p \leq 0,05$). Показник знецінювання об’єкта (H14) виявив від’ємні зв’язки з показниками наполегливість (E2) ($p \leq 0,05$), поважність (A2) ($p \leq 0,05$). Показник ідеал цінностей (H15) від’ємно пов’язаний із показником наполегливість (E2) ($p \leq 0,05$). Показник симбіотичний захист Self (H16) має додатний зв’язок із показником поважність (A2) ($p \leq 0,01$). Показник іпохондричний захист від тривоги (H17) виявив від’ємний зв’язок із показником довіра (A3) ($p \leq 0,01$). Показник нарцисичний коефіцієнт (НК) додатно пов’язаний з показником тривога (N1) ($p \leq 0,05$). Показник індекс функціонування Self системи (H20) показав від’ємний зв’язок із показником наполегливість (E2) ($p \leq 0,05$) і з показником екстраверсія (E) ($p \leq 0,01$). Додатні зв’язки виявлено з показниками негативна емоційність (N) ($p \leq 0,01$), тривога (N1) ($p \leq 0,05$) депресивність (N2) ($p \leq 0,01$), емоційна мінливість (N3) ($p \leq 0,01$).

Таким чином, проведений кореляційний аналіз показав взаємозалежність і взаємопов’язаність показників нарцисизму й такими властивостями особистості, як комунікабель-

ність, наполегливість, енергійність, тобто властивостями, що утворюють екстраверсію, і такими властивостями особистості, як тривога, депресивність, емоційна мінливість. Можна припустити, що прояви нарцисичних тенденцій значною мірою супроводжуються негативними емоціями, а екстраверсія звучує ознаки нарцисизму.

Подальше дослідження полягало у визначенні відмінностей нарцисичних тенденцій залежно від віку.

На рис. 1 надано профілі властивостей особистості (BFI-2) у групах осіб юнацького та середнього віку.

Отже, аналізуючи отримані результати, варто визначити виражену негативну емоційність у групі респондентів юнацького віку (НЮ), що вказує на часті перепади настрою. Молоді люди можуть почуватися розлюченими, збентеженими. Узагалі це є цілком зрозумілим, з огляду на саме вікові особливості досліджуваних. При вивченні показників варто врахувати переживання можливих соціальних і біологічних змін, які відбуваються в цьому віці. Порівняно з дорослими вони частіше відчувають високоінтенсивні позитивні та негативні емоції, більшу емоційну інтенсивність і більшу нестабільність. Вони не зовсім вдало можуть контролювати свої емоції та імпульсивні потяги, у поведінці це проявляється відсутністю почуття відповідальності, примхливістю. Іноді демонструють безпорадність, нездатність упоратися із життєвими труднощами. Їхня поведінка зазвичай підпорядкована й зумовлена ситуацією. При більш детальному розгляді спостерігається схильність до переживання тривоги, вони перебувають в очікуванні неприємностей, легко впадають у відчай у разі можливої

невдачі, відчувають психологічне напруження, виявляють вразливість і впертість, шукаючи при цьому співчуття. Це зарозумілі, сварливі, інфантильні, егоцентричні та вимогливі особи. Тим не менше вони часто виявляють нормальну реакцію на новий досвід, обов'язки та розуміння світу. Риси, що пов'язані з відкритістю до нового досвіду, включають уяву та креативність, винахідливість, відкритість до незвичайних ідей, потребу в різноманітності й пригодах і нонконформізм. Такі особи цікавляться всім новим, особливо новими знаннями, мистецтвом і нетрадиційними ідеями. Мають широкий кругозір і готовність пробувати все нове, можуть легко адаптуватися до мінливих ситуацій і шукати альтернативні шляхи вирішення проблем. Представники цієї групи чуйні до мистецтва та краси, уважні до власних почуттів, готові пробувати нові види діяльності, інтелектуально допитливі й нетрадиційні та нестандартні у виборі варіантів вирішення життєвих задач. Вони схильні до глибокого вивчення власних думок, почуттів і цінностей. Зазвичай дружні стосунки встановлюють із тими, хто поділяє їхні інтереси й цінності. Відкритість також пов'язана з професійними інтересами та професійною поведінкою.

У групі осіб середнього віку (НС) спостерігається тенденція до емоційної стійкості, що вказує на афективну стабільність, здатність зберігати спокій і витримку навіть у стресовій ситуації та швидко відновлюватися після негараздів і негативних подій. Їхня емоційна стійкість дає змогу виробити цілісний і збалансований спосіб сприйняття життєвих проблем, допомагає розвивати орієнтоване на реальність мислення, здатність аналізувати та оцінювати. Цих осіб можна вважати самодо-

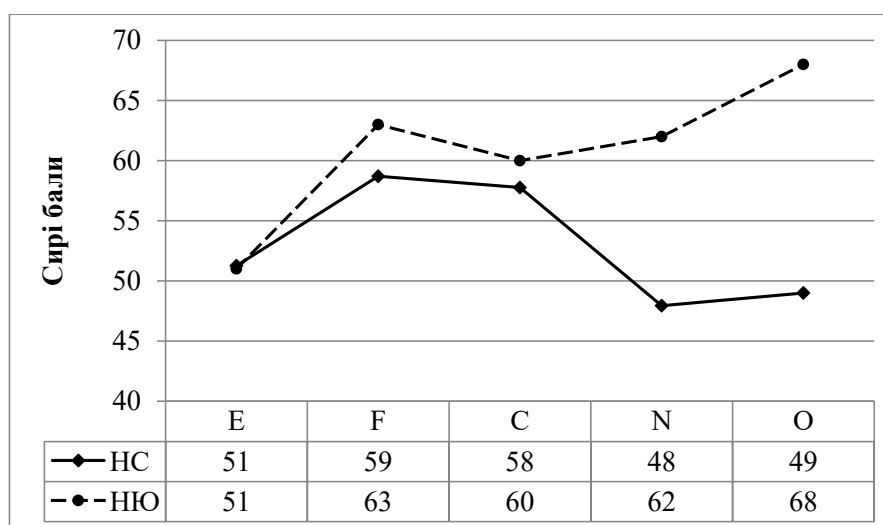

Рис. 1. Профілі властивостей особистості (BFI-2) у групах осіб юнацького та середнього віку

Примітки: умовні скорочення: Е – екстраверсія, F – доброзичливість, С – добросовісність, N – негативна емоційність, О – відкритість досвіду.

статніми, упевненими у своїх силах, емоційно зрілими, спокійними, постійним у своїх планах та уподобаннях, вони не піддаються випадковим коливанням настрою. Вони реалістично дивляться на життя, адекватно оцінюють власні недоліки. У стресогенних ситуаціях демонструють спокій і виваженість. Вони більш консервативні щодо відкритості новому досвіду, до отримання інформації підходять практично, зосереджено на завданнях і приземлено, уважають за краще дотримуватися встановлених повсякденних розпорядків і процедур. Нова інформація або несподівані новини потенційно можуть порушити їхній баланс і контроль, як наслідок, вони будуть їх уникати. Особи цієї групи надають перевагу стабільності, що створює для них почуття безпеки.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведене дослідження психологічних властивостей нарцисичних тенденцій осіб юнацького та середнього віку дало змогу визначити, що нарцисизм – це риса особистості, яка полягає в надмірній самозакоханості й завищеній самооцінці. Нарцисичні тенденції спостерігаються в представників обох груп, що по-різному впливає на поведінкову та афективну сферу особистості, що, у свою чергу, впливає на вибудовування міжособистісних стосунків.

Установлено, що представники юнацького віку демонструють певне розчарування в міжособистісних стосунках, відчуття безпорадності, тенденцію до зниження самооцінки. Нестабільність емоційних переживань викликає бажання обмежити коло спілкування, що можна розглядати як підсвідому мету захиститися від нарцисичної травматизації. При більш детальному розгляді спостерігається схильність до переживання тривоги, вони перебувають в очікуванні неприємностей, легко впадають у відчай у разі можливої невдачі, відчувають психологічне напруження, виявляють вразливість і впертість, шукаючи при цьому співчуття. Це зарозумілі, сварливі, інфантильні, егоцентричні та вимогливі особи. Вони не зовсім вдало можуть контролювати свої емоції й імпульсивні потяги, у поведінці це проявляється примхливістю. Дружні стосунки зазвичай устанавлюють із тими, хто поділяє їхні інтереси та цінності. Їхній тип міжособистісних відносин характеризується вираженою потребою дотримання соціальних норм поведінки, схильністю до ідеалізації гармонії в міжособистісних стосунках, навіть екзальтацією в прояві своїх переконань, вираженою емоційною залученістю, яка може мати більш поверховий характер, ніж це декларується.

Для представників середнього віку характерна спрямованість на прояв домінування та демонстрацію влади в стосунках, здатність змінювати або контролювати дії іншої людини, що відповідає владно-лідуючому

типу міжособистісних відносин. У взаємодії використовують такі стратегії, як авторитетність, егоцентризм, домагання, маніпулювання, самозахоплення й марносластво. Вони схильні підкреслювати свою перевагу, високо оцінюючи свої інтелектуальні здібності, зовнішню привабливість, власні досягнення, навіть якщо при цьому існує високий ризик руйнування міжособистісних відносин. Мають високу потребу в отриманні визнання оточуючих у поєднанні з нетерпимістю до критики й тенденцією уникати ситуацій, у яких може статися їх реальна зовнішня оцінка. Недостатність міжособистісного спілкування компенсується яскраво вираженою схильністю до маніпуляцій. Їм притаманна оптимістичність, швидкість реакцій, висока активність, виражена мотивація досягнення, тенденція до домінування, підвищений рівень домагань, легкість і швидкість у прийнятті рішень, орієнтація в основному на власну думку й мінімальна залежність від зовнішніх середовищних факторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Егорова М.С., Ситникова М.А. Тёмная триада. *Психологические исследования*. 2014. Т. 7. № 10.
2. Залуцкая Н.М. Индекс функционирования Self-системы (на основе теста оценки нарциссизма) : пособие для врачей. Санкт-Петербург : НИПНИ им. В.М. Бехтерева, 2003. 47 с.
3. Клепикова Н.М. Операциональное определение нарциссизма в пределах психической нормы : автореф. дисс. ... канд. психол. наук. Хабаровск, 2011. 23 с.
4. Корнилова Т.В. Методика диагностики личностных черт «Темной триады»: апробация опросника «Темная дюжина». *Психологический журнал*. 2015. Том 36. № 2. С. 99–112.
5. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика. Понимание структуры личности в клиническом процессе. Москва : Класс, 2015. 475 с.
6. Столору Р., Брандшафт Б., Атвуд Д. Клинический психоанализ. Интерсубъективный подход. Москва : Класс, 1999. 278 с.
7. Фрейд З. О введении понятия «нарциссизм». *Психология бессознательного*. Москва : СТД, 2006. С. 39–73.
8. Deneke F.W. Die Regulation des Selbsterlebens bei Gesunden, psychosomatischen, psychoneurotischen und alkoholkranken Patienten. *eintaxonomischer Forschungsansatz. Psychotherapie, Psychosomatik und medizinische Psychologie*. 1994. Heft. 44. P. 260–280.
9. Morf C.C., Torchetti L., Schürch E. Narcissism from the perspective of the dynamic self-regulatory processing model. *Campbell W.K., Miller J.D., editors. The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatment*. New York, NY : Wiley, 2011. P. 56–70.
10. Soto C.J., John O.P. The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2017. № 113. P. 117–143.